

Dit is niet de plaats om uitvoerig op details in te gaan: deze bespreking beoogt slechts het signaleren van een belangrijke publicatie. De twee verschenen delen zijn fraai uitgegeven en zeer betaalbaar. Alle stukken, inclusief merken, zijn afgebeeld, deels in kleur, en worden uitgebreid beschreven en deskundig becommentarieerd. Het register is bruikbaar, maar nog niet uitgebreid genoeg gezien de veelheid aan gegevens. Een dergelijke serie verdient het om integraal in het Engels te worden uitgegeven; de nu opgenomen *summaries* zijn echt te summier.

Als volgende delen zijn voorzien een studie van de nog bestaande fabriek De Porceleijne Fles en een deel over wit Delfts.

Tenslotte dit. Het Haags Gemeentemuseum heeft op eigen noemer een zeer omvangrijk en arbeidsintensief project aangedurfd dat zal resulteren in een vierdelig standaardwerk. Een uiting van de verantwoordelijkheid die men in Den Haag voelt ten opzichte van deze collectie van nationaal en internationaal belang. Een dergelijke wetenschappelijke bewerking van een collectie door een museum wordt niet altijd meer vanzelfsprekend geacht in tijden waarin de bezoekerscijfers politiek zo relevant zijn. Toch is dergelijke research, een dergelijke publicatie uiteindelijk de sleutel om ook het grote publiek te bereiken en op een nieuwe wijze het verhaal te vertellen over kunst en cultuur in het verleden. Moge het Haagse voorbeeld nagevolgd worden!

Christiaan Jörg

H. Schipper, *Macht in de zeventiende eeuw. Engeland en Nederland kwantitatief bekeken* (Zutphen: Walburg pers, 2001, 160 blz., ISBN 90 6011 623 2).

Hoe men deze publicatie beoordeelt, zal afhangen van het gezichtspunt dat men inneemt. Zij werd gemaakt door een psychiater met een langjarige hobby in geschiedenis en met veel tijd en een grote dosis energie na zijn pensionering. Voor de beroepshistoricus werd niet geschreven. Voor de beroepsgroep leden van het Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap is het niet primair bedoeld. Het is vooral gericht op de grote schare van in geschiedenis geïnteresseerde leken, zoals de auteur zelf. Toch lijkt het mij wel juist, dat dit tijdschrift van genoemd genootschap het toch onder de aandacht van zijn leden brengt. En dit schrijvende hoop ik niet neerbuigend of aanmatigend over te komen. Want al moge het dan niet de bedoeling van dit werk zijn de historische wetenschap verder te brengen, de verbreiding van een bepaald soort historische kennis buiten de beperkte beroepsgroep is een opdracht die iedere beroepshistoricus zich bij tijd en wijle behoort te stellen. Dat hier een niet-beroepshistoricus zich die taak stelt, maakt zijn project reeds bij voorbaat sympathiek.

De ondertitel maakt reeds duidelijk wat het doel is. Kwantitatieve gegevens over een aantal aspecten van de Engelse en Nederlandse situatie tijdens de zeventiende eeuw worden naast elkaar geplaatst en met elkaar vergeleken. Die aspecten omvatten de demografische situatie, de politieke, de militaire, de koopvaardij, de handelsnederzettingen en de koloniale situaties, landbouw, industrie en visserij, de internationale handel, prijzen, lonen en nationaal inkomen, overheid en publieke financiën, en tenslotte cultuur en wetenschap. In een tiental korte hoofdstukjes passeren deze onderwerpen de revue. Inleidende en afsluitende hoofdstukjes plus een uitvoerige literatuurlijst completeren dit.

Het totaal heeft zich binnen ongeveer 150 bladzijden laten vangen, waarin zich zo'n zestig — soms grote — tabellen en een zestal grafieken en schematische voorstellingen bevinden. Om die tabellen gaat het natuurlijk. Hierin heeft de auteur cijfermatige informatie bijeen-

geplaatst, welke hij uit de door hem gebruikte literatuur geplukt heeft. De daaromheen geplaatste tekst maakt reeds visueel duidelijk dat het geheel wel een beetje het beeld van een omgevallen kaartenbak moest krijgen. De meeste alinea's gaan zes drukregels niet te boven. Vaak zijn zij echter nog korter. Er wordt gepresenteerd, niet geanalyseerd. Een probleemstelling ontbreekt in feite. Maar men krijgt wel informatie. Wat die echter waard is? Een specialist weet wel dat het ene boek of artikel niet van gelijke kwaliteit als het andere is, en dus ook het ene cijfer niet dezelfde waarde als het andere heeft. Bovendien zal hij omissies opmerken en soms juist van de belangrijkste informatiebronnen. Het is ondoenlijk dit alles te analyseren. Dit zou een nieuw boek opleveren. Het aan de hand van een enkel voorbeeld te demonstreren zou de inzet van de auteur en het product onrecht doen, omdat de recensent dan al te gemakkelijk scoort.

Want ik blijf erbij: ook al zal de vakspecialist zijn schouders, zo niet zijn neus ophalen over wat hij onder ogen krijgt, de niet-specialist of niet-vakman maar wel geïnteresseerde op enig moment over een bepaald onderwerp zal hier heel wat kunnen vinden dat hem een begin van een idee geeft en waarmee hij in sommige gevallen ook werken kan. Ik stel mij bijvoorbeeld voor dat een leraar die zich over een van de genoemde onderwerpen snel oriënteren wil ten behoeve van zijn onderwijs hier wel degelijk informatie opdiept waar hij wat aan heeft en literatuurverwijzingen die hij gebruiken kan.

En zo valt er meer te bedenken. Men kan dus spreken van een sympathieke onderneming, die de toets der kritiek niet in alle opzichten kan doorstaan, maar daarom nog niet tot een product gekomen is dat in alle opzichten en in alle gevallen onbruikbaar is.

Ad van der Woude

R. Vermeir, *In staat van oorlog. Filips IV en de Zuidelijke Nederlanden, 1629-1648* (Dissertatie Gent 1998; Maastricht: Shaker publishing, 2001, xxix + 341 blz., ISBN 90 423 0149 X).

Dit werk is opgevat vanuit de optiek van de samengestelde staat, de Spaanse monarchie, een wereldrijk op de rand van verval. In 1629 verovert de 'stedenbedwinger' prins Frederik-Hendrik de stad 's-Hertogenbosch. Later vallen nog Maastricht en andere steden. Dit offensief leidt tot een breuk tussen Noord en Zuid, die op 30 januari 1648 volkenrechtelijk wordt vastgelegd in het verdrag van Munster tussen Spanje en de Republiek van de Zeven Provinciën. Tussen deze chronologische mijlpalen heeft de auteur belangrijke aspecten uit de laatste fase van de Tachtigjarige Oorlog onderzocht. Naast de verschrikkingen van de oorlog komen evenwel ook financiële, politieke, diplomatieke, bestuurlijke, godsdienstige en institutionele aspecten aan bod. Bij het bestuur van de Zuidelijke Nederlanden moet dus onderscheid gemaakt worden tussen bestuurders in Madrid en die in Brussel. De verhouding tussen de politiek mondige onderdanen en hun vorst kan alleen zinvol geduid worden binnen het kader van de katholieke reformatie (269-275) en binnen de absolute gehoorzaamheid aan de vorst op wereldlijk niveau.

Na een onderzoek van de opstandige adel en van de manier, waarmee omgegaan wordt met de samenzwering van 1632 volgt een onderzoek van de oorlog op twee fronten: de Zuidelijke Nederlanden geplet tussen de Republiek en Frankrijk. Zonder injectie van geld is er voor Spanjaarden geen militaire eer meer te halen (192). Perioden met vredesonderhandelingen en vernietigende nederlagen worden afgewisseld met de verbazingwekkende goedkeuring van de beden door de Provinciale Staten. Soms moet de auteur zich daarbij beperken tot steekproeven